

Σύγκριση ανοικτών πανεπιστημίων της Ευρώπης με έμφαση στις υπηρεσίες των βιβλιοθηκών τους

Comparison of Open Universities in Europe emphasizing in their library services

Διονύσης Κόκκινος, Ε.Μ.Π. – Κεντρική Βιβλιοθήκη, Βιβλιοθηκονόμος, MSc, Μεταπτυχιακός φοιτητής Ε.Α.Π., e-mail: dennis@central.ntua.gr

Περίληψη

Η ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση παρέχεται κυρίως από τα ανοικτά πανεπιστήμια. Στην παρούσα εισήγηση επιχειρείται μια συνοπτική παρουσίαση των ανοικτών πανεπιστημίων της Ευρώπης και εξετάζονται οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες που παρέχουν στους φοιτητές. Ακολουθεί παρουσίαση των βιβλιοθηκών των ανοικτών πανεπιστημίων και των ηλεκτρονικών υπηρεσιών που προσφέρουν. Από τη συγκριτική μελέτη των παρεχόμενων υπηρεσιών διαφαίνεται η ανομοιογένεια αλλά και οι ιδιαιτερότητες των ανοικτών πανεπιστημίων.

Λέξεις-Κλειδιά: Εξ αποστάσεως εκπαίδευση, Ανοικτά Πανεπιστήμια, Βιβλιοθήκες.

Abstract

Open and distance education is offered mainly from open universities. In this paper is attempted a concise presentation of open universities, in Europe. A report is presented not only of the electronic services that are offered by the open universities but also of the open universities' libraries. The comparative survey of offered services shows the dissimilarities and the different statuses among the open universities.

Key-words: Distance education, Distance learning, Open Universities, Libraries.

Εισαγωγή

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση παρέχεται από μια πληθώρα ιδιωτικών και κρατικών, επίσημων και ανεπίσημων φορέων. Στην επίσημη εκπαίδευση και σε τριτοβάθμιο επίπεδο παρέχεται εξ αποστάσεως εκπαίδευση τόσο από συμβατικά, όσο και από ανοικτά πανεπιστήμια. Ωστόσο, η ανοικτή και αποκλειστική παροχή εξ αποστάσεως εκπαίδευσης παρέχεται από τα ανοικτά πανεπιστήμια. Η υπάρχουσα κατάσταση στην Ευρώπη στο πεδίο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μάλλον ιδιόμορφη. Κάποιες από τις ευρωπαϊκές χώρες έχουν επιλέξει να παρέχουν εξ αποστάσεως εκπαίδευση μέσω ανοικτών πανεπιστημίων ενώ άλλες έχουν επιλέξει να την παρέχουν μέσω των συμβατικών τους πανεπιστημίων (Keegan, 2001).

Η παρούσα εισήγηση επιχειρεί τη σύγκριση των μεγαλύτερων ανοικτών πανεπιστημίων της Ευρώπης και παράλληλα εξετάζει το είδος και το εύρος των υπηρεσιών που παρέχονται από τις βιβλιοθήκες τους. Οι συγκρίσεις αφορούν τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες σε μια προσπάθεια αποτύπωσης του βαθμού υιοθέτησης των

νέων τεχνολογικών δυνατοτήτων από τα ευρωπαϊκά ανοικτά πανεπιστήμια. Δίνεται έμφαση στο ρόλο των βιβλιοθηκών καθώς θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική η λειτουργία και η αρωγή τους στην ενίσχυση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και στην υποστήριξη των φοιτητών σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, καθώς επίσης και στην προώθηση του ερευνητικού έργου των πανεπιστημίων. Οι πληροφορίες που παρουσιάζονται συγκεντρώθηκαν από έρευνα στο διαδίκτυο και κατά κανόνα μέσω των επίσημων ιστοσελίδων των πανεπιστημίωνⁱ.

Τα ανοικτά πανεπιστήμια στην Ευρώπη

Τα ανοικτά πανεπιστήμια εμφανίστηκαν ήδη από τον 19^ο αιώνα στην Αμερική. Στην Ευρώπη τα ανοικτά πανεπιστήμια ιδρύθηκαν τα τελευταία χρόνια και αποτελούν την κυριότερη προσπάθεια για την παροχή οργανωμένης και επίσημης εκπαίδευσης από απόσταση. Υπάρχουν σύμφωνα με τον Keegan (2001) επτά ανοικτά πανεπιστήμια και πιο συγκεκριμένα το Ανοικτό Πανεπιστήμιο του Ηνωμένου Βασιλείου (Open University) και το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Ισπανίας (UNED) τα οποία είναι μεγάλα ιδρύματα με περισσότερους από 150.000 εγγεγραμμένους σπουδαστές, καθώς και πέντε ακόμα πανεπιστήμια, τα οποία έχουν πάνω από 10.000 εγγεγραμμένους φοιτητές.

Αναλυτικότερα τα πανεπιστήμια και τα βασικά τους στοιχεία (χώρα, έτος ίδρυσης και εγγεγραμμένοι φοιτητές) παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί. Τονίζεται ότι οι εγγεγραμμένοι φοιτητές αφορούν στο τελευταίο ακαδημαϊκό έτος 2004-2005, εκτός από τις τρεις περιπτώσεις που υποσημειώνονται.

Πανεπιστήμιο	Χώρα	Έτος ίδρυσης	Φοιτητές
Open University	Ηνωμένο Βασίλειο	1971	180.000
Universidad Nacional de Educacion a Distancia (UNED)	Ισπανία	1972	170.000 ⁱⁱ
FernUniversität	Γερμανία	1974	55.000
Open Universiteit Nederland (OUN)	Ολλανδία-Κάτω Χώρες	1984	21.004 ⁱⁱⁱ
Universitat Oberta de Catalunya (UOC)	Ισπανία	1994	26.612 ^{iv}
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ)	Ελλάδα	1997	16.800
Universidade Aberta	Πορτογαλία	1988	10.000

Πίνακας 1. Τα ανοικτά πανεπιστήμια της Ευρώπης^v

Με μια γρήγορη ματιά διαπιστώνουμε ότι αρκετά ανοικτά πανεπιστήμια ιδρύθηκαν μέσα σε μια δεκαετία, από το 1970 έως το 1985. Το γεγονός αυτό, εξηγείται από τις αλλαγές που έγιναν στον τομέα της εκπαίδευσης αλλά και από τη διαφοροποίηση της οικονομικής και κοινωνικής ζωής με αντίκτυπο στις ανάγκες για εκπαίδευση.

Παράλληλα παρατηρείται αύξηση στον αριθμό των φοιτητών που εγγράφονται στα προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και στην Ευρώπη αλλά και διεθνώς. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο Anadolu University στην Τουρκία φοιτούν περίπου 800.000

φοιτητές. Η αύξηση βέβαια των εγγραφών αντανακλά την ολοένα αυξανόμενη ζήτηση για εκπαίδευση και μάλιστα με την αξιοποίηση νέων εναλλακτικών και ευέλικτων μεθόδων όπως η εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Ανοικτά πανεπιστήμια και e-learning

Η χρήση του e-learning από τα ανοικτά πανεπιστήμια ποικίλει ανάλογα με τις εκπαιδευτικές μεθόδους που έχουν υιοθετήσει και υλοποιούν μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων τους. Τα περισσότερα ανοικτά πανεπιστήμια βασίζονται στη λογική ενός κατανεμημένου μοντέλου, όπου οι σπουδαστές βρίσκονται στο επίκεντρο. Οι διδάσκοντες είναι ταυτόχρονα σύμβουλοι και αναλαμβάνουν την υποστήριξη και καθοδήγηση των σπουδαστών. Προωθούν την εξατομικευμένη μάθηση και διαθέτουν ειδικά σχεδιασμένο εκπαιδευτικό υλικό. Συνήθως χρησιμοποιούν έντυπο εκπαιδευτικό υλικό και χαμηλής τεχνολογίας μεθόδους. Τελευταία όμως, η ενσωμάτωση νέων μεθόδων και η εκμετάλλευση των νέων Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ) δείχνουν να κερδίζουν έδαφος.

Συνοπτικά η υπάρχουσα κατάσταση περιγράφεται στον πίνακα που ακολουθεί:

Ανοικτό Πανεπιστήμιο	Πλατφόρμα e-learning	Portal	Πρόσβαση	Σύγχρονη επικοινωνία		Υποστήριξη
				Ασύγχρονη επικοινωνία		
Open University	Όχι	Ναι (ROUTES)	Με κωδικό	Chat	E-mail	T/Φ, E-mail, Chat
Universidad Nacional de Educacion a Distancia	Ciber UNED, WebCT	Ναι	Με κωδικό	WAP	E-mail	T/Φ, E-mail, Αλληλογραφία, Προσωπικές συναντήσεις
FernUniversitat	Όχι	Ναι	Με κωδικό	Chat	E-mail	T/Φ, E-mail, Chat
Open Universiteit Nederland	(Studienet & Edubox)	Ναι	Με κωδικό	Video-conferencing	E-mail, News groups, Course sites	T/Φ, E-mail, Study & support centers
Universitat Oberta de Catalunya	(VLE-Virtual Campus)	Ναι (Ανά θέμα)	Χωρίς κωδικό (IP recognition)	Counseling classroom	E-mail	T/Φ, E-mail
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο	Όχι	Ναι	Με κωδικό	Όχι	E-mail, forums	T/Φ, E-mail
Universidade Aberta	Όχι	Όχι	Όχι	Video-conferencing	E-mail	T/Φ, E-mail, Fax

Πίνακας 2. Πολιτικές e-learning στα ανοικτά πανεπιστήμια

Στον πίνακα 2 αλλά και στον πίνακα 3 που ακολουθεί παρακάτω περιγράφονται οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες που παρέχουν τα ανοικτά πανεπιστήμια και οι βιβλιοθήκες

τους με πληροφορίες που προέρχονται, κυρίως, από τις ιστοσελίδες των πανεπιστημίων. Πρέπει σε αυτό το σημείο να γίνουν κάποιες χρήσιμες επισημάνσεις.

- Οι συγκρίσεις που λαμβάνουν χώρα έχουν κάποιες ιδιαιτερότητες. Πρακτικά συγκρίνουμε διαφορετικά μεγέθη ενταγμένα σε διαφορετικά πλαίσια, αλλά το πράττουμε συνειδητά για να μπορέσουμε να διακρίνουμε κοινά σημεία και διαφορές. Σημαντικές ιδιαιτερότητες είναι η πολιτική που ακολουθούν για την προσέλκυση φοιτητών και η γλώσσα. Έτσι για παράδειγμα το Open University και γενικά τα βρετανικά πανεπιστήμια επενδύουν και επιδιώκουν την παροχή εκπαίδευσης σε φοιτητές εκτός των συνόρων της χώρας. Προσπαθούν δηλαδή να προσελκύσουν φοιτητές εκμεταλλευόμενα και το πλεονέκτημα της γλώσσας. Στον αντίποδα, άλλα πανεπιστήμια και εκπαιδευτικά συστήματα γενικότερα, όπως παραδείγματος χάριν των Σκανδιναβικών χωρών, δεν θέτουν τους ίδιους στόχους. Σε σχέση με τη γλώσσα, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το FernUniversität, το οποίο απευθύνεται σε φοιτητές εκτός συνόρων αλλά έχει το μειονέκτημα ότι η γερμανική γλώσσα που χρησιμοποιείται στην εκπαιδευτική διαδικασία δεν είναι τόσο διαδεδομένη όσο η αγγλική. Επομένως εκ των πραγμάτων δεν μπορεί να προσελκύσει τόσους φοιτητές όσους το Open University. Από την άλλη, το Universitat Oberta de Catalunya (UOC) παρέχει μαθήματα στην ισπανική γλώσσα και συνεκδοχικά και στις ισπανόφωνες χώρες της Λατινικής Αμερικής.
- Για το πανεπιστήμιο FernUniversität όλες οι πληροφορίες που αφορούν στη βιβλιοθήκη είναι στα γερμανικά και επομένως δεν υπάρχουν πλήρη στοιχεία στους πίνακες. Πρέπει να αναφερθεί ότι επιλέχθηκε να συμπεριληφθεί στην παρούσα εισήγηση και το FernUniversität παρά το γεγονός της έλλειψης στοιχείων, για να επισημανθεί με αυτό τον τρόπο το πρόβλημα της γλώσσας. Είναι μάλλον αντιφατικό να μιλάμε για ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση και το περιεχόμενο των ιστοσελίδων των πανεπιστημίων να μην μπορεί να είναι αξιοποιήσιμο. Αν μη τι άλλο, η ύπαρξη πληροφορίας -αν όχι και μαθησιακού περιεχομένου- στην αγγλική γλώσσα, θα έπρεπε να είναι δεδομένη, έτσι ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση.
- Το Universidade Aberta της Πορτογαλίας δεν φαίνεται να διαθέτει καθόλου ηλεκτρονικές υπηρεσίες, παρά μόνο παραδοσιακές, βασιζόμενη σε συμβατικό και έντυπο υλικό.
- Επίσης, το Open Universiteit Nederland δε διαθέτει αυτόνομη συμβατική βιβλιοθήκη και οι φοιτητές εξυπηρετούνται μέσω των βιβλιοθηκών άλλων πανεπιστημίων.

Όπως είναι ευνόητο, οι ιδιαιτερότητες που αναφέρθηκαν επηρεάζουν το εύρος και τη μορφή των υπηρεσιών των πανεπιστημίων και των βιβλιοθηκών τους. Κάθε ανοικτό πανεπιστήμιο διαμορφώνει τη δική του πολιτική λόγω και της απουσίας κεντρικής πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το αποτέλεσμα είναι να δημιουργούνται ανομοιομορφίες και να μην είναι εφικτή η εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων (Μαρίνος-Κουρής, Παναγιώτου, 2005). Η συγκριτική ανάλυση των πινάκων που ακολουθεί, θα μας δώσει μια εικόνα των υπηρεσιών και των πολιτικών που έχουν υιοθετηθεί σε επίπεδο πανεπιστημίων και σε επίπεδο βιβλιοθηκών.

Στον πίνακα 2 αναφέρονται στοιχεία για τα πανεπιστήμια και ειδικότερα για την ύπαρξη πλατφόρμας e-learning και portal, για την πρόσβαση και την επικοινωνία και για την υποστήριξη που παρέχεται στους φοιτητές. Πλατφόρμες e-learning διαθέτουν και τα δύο ανοικτά πανεπιστήμια της Ισπανίας καθώς και της Ολλανδίας, τα υπόλοιπα πανεπιστήμια όμως όχι. Όσον αφορά στα portals έχουν όλα τα

πανεπιστήμια με εξαίρεση το ανοικτό πανεπιστήμιο της Πορτογαλίας. Η πρόσβαση στα μαθήματα ή στα portals είναι με κωδικό ή με IP recognition, εκτός βέβαια από την περίπτωση του Aberta της Πορτογαλίας που δε διαθέτει υπηρεσίες και μαθήματα στην ιστοσελίδα, ούτε και portal και επομένως η «πρόσβαση» είναι ελεύθερη. Η επικοινωνία των φοιτητών με το πανεπιστήμιο περιλαμβάνει σύγχρονες και ασύγχρονες μορφές σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις. Σύγχρονη επικοινωνία δεν υπάρχει μόνο στο ΕΑΠ, ενώ στα υπόλοιπα πανεπιστήμια παρατηρείται ποικιλία μεθόδων, όπως chat, video conferencing ή και counseling classrooms, ακόμα και μέσω WAP. Ασύγχρονη επικοινωνία σε όλες τις περιπτώσεις γίνεται με το δημοφιλέστατο τρόπο του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Επιπρόσθετα το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Ολλανδίας παρέχει και newsgroups και το ΕΑΠ forums. Οι χώροι ηλεκτρονικών συζητήσεων (forums) του ΕΑΠ θα μπορούσαν υπό προϋποθέσεις να χαρακτηρισθούν και ως σύγχρονη μορφή επικοινωνίας, στις περιπτώσεις που δίνονται απαντήσεις στα ερωτήματα που υποβάλλονται σε πραγματικό χρόνο. Τέλος και ως προς την υποστήριξη, θα πρέπει να διευκρινισθεί ότι τα πράγματα δεν είναι ξεκάθαρα. Δεδομένου ότι οι φοιτητές επικοινωνούν και έχουν υποστήριξη από τους καθηγητές τους σε όλες τις περιπτώσεις, επιχειρήθηκε να αποτυπωθεί στη συγκεκριμένη στήλη του πίνακα η υποστήριξη που φαίνεται ότι παρέχεται μέσω των ιστοσελίδων των ανοικτών πανεπιστημίων. Από τα διαθέσιμα στοιχεία φαίνεται ότι υπάρχει υποστήριξη μέσω τηλεφώνου και μέσω e-mail. Θεωρείται ως δεδομένο ότι σε όλες τις περιπτώσεις υπάρχει τηλεφωνική επικοινωνία και υποστήριξη, αν και σε κάποιες περιπτώσεις δεν αναφέρεται στις ιστοσελίδες. Σε ορισμένες περιπτώσεις, υποστήριξη μπορεί να παρέχεται και με άλλους τρόπους όπως με αλληλογραφία ή και με προσωπικές συναντήσεις. Αξιοσημείωτη πάντως δυνατότητα είναι η υποστήριξη μέσω chat που παρέχεται από το Ανοικτό Πανεπιστήμιο του Ηνωμένου Βασιλείου και από το FernUniversitat.

Οι βιβλιοθήκες των ανοικτών πανεπιστημίων της Ευρώπης

Με το σκεπτικό ότι οι υπηρεσίες πληροφόρησης που προσφέρουν οι βιβλιοθήκες συγκαταλέγονται στις σημαντικές υπηρεσίες που οφείλουν να παρέχουν τα ανοικτά πανεπιστήμια, εστιάζουμε την προσοχή μας σε αυτές. Πραγματικά για την παροχή εκπαίδευσης και ειδικά για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, η πρόσβαση σε πληροφοριακές πηγές είναι καθοριστική για την αποτελεσματικότητά της. Οι βιβλιοθήκες βέβαια, όπως φαίνεται και από τα στοιχεία που ακολουθούν, δεν παρέχουν μόνο πληροφοριακές πηγές αλλά και γενικότερη υποστήριξη στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Τα ανοικτά πανεπιστήμια της Ευρώπης διαθέτουν συμβατικές βιβλιοθήκες, οι οποίες παρέχουν τόσο επιτόπιες όσο και από απόσταση υπηρεσίες. Η εμπλοκή της βιβλιοθήκης του κάθε ανοικτού πανεπιστημίου στην εκπαιδευτική διαδικασία και ουσιαστικά στην παροχή εκπαίδευσης είναι ίσως παραγκωνισμένη. Η ενεργή συμμετοχή της βιβλιοθήκης στο σχεδιασμό προγραμμάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στα κατεξοχήν αρμόδια ιδρύματα της Ευρώπης, όπως είναι τα ανοικτά πανεπιστήμια, δεν έχει ακόμα υλοποιηθεί. Ωστόσο οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες των βιβλιοθηκών μπορούν να συνεισφέρουν στη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης. Η τρέχουσα κατάσταση αντικατοπτρίζεται στον πίνακα που ακολουθεί, όπου και επιχειρείται μια καταγραφή των προσφερόμενων ηλεκτρονικών υπηρεσιών των βιβλιοθηκών των ανοικτών πανεπιστημίων.

Βιβλιοθήκη Ανοικτού Πανεπιστημίου	Οδηγοί χρήσης – βοήθειας	Μαθήματα πληροφοριακής παιδείας	Βάσεις Δεδομένων	Ψηφιακές Βιβλιοθήκες	Επικοινωνία με βιβλιοθήκη
Open University	F.A.Q., tutorials (Safari)	Ναι (MOSAIC, ITLO)	ACM, Amico, IEEE, JSTOR, IoP, κ.ά.	Ναι (Ηλεκτρονικά περιοδικά & βιβλία, ROUTES, Theses, κ.ά.)	E-mail, Chat (ask a librarian)
Universidad Nacional de Educacion a Distancia	F.A.Q.	Ναι (και μέσω WebCT)	Ναι	Ναι (Ηλεκτρονικά περιοδικά & βιβλία, e-prints)	E-mail
FernUniversitat	-	-	ACM, Academic Search Premier, ABC, κ.ά.	Ναι (Ψηφιακή Βιβλιοθήκη & Ηλεκτρονικά περιοδικά)	E-mail, Chat (IRC Server)
Open Universiteit Nederland	F.A.Q. (Virtual Reference Desk)	Ναι (English tutorial on searching information)	Ναι	Ναι	E-mail, Virtual Reference Desk
Universitat Oberta de Catalunya	Virtual tutorials & Training materials, F.A.Q.	Ναι (workshops)	Juridical, Kluwer, Wiley, κ.ά.	Ναι (Ηλεκτρονικά περιοδικά & βιβλία, Διδακτικό υλικό, Theses)	E-mail, Virtual Reference Desk
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο	F.A.Q.	Όχι	Health Management Information, Oxford, ISI, ZentralBlatt Math, κ.ά.	Ηλεκτρονικά περιοδικά, Εγχειρίδια και Ηλεκτρονικά βιβλία	E-mail
Universidade Aberta	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	E-mail

Πίνακας 3. Πολιτικές βιβλιοθηκών στα ανοικτά πανεπιστήμια

Στον παραπάνω πίνακα καταγράφονται στοιχεία για τις βιβλιοθήκες των ανοικτών πανεπιστημίων και τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες που παρέχουν στους φοιτητές αλλά και στους διδάσκοντες. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός έλλειψης on-line υπηρεσιών από το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Πορτογαλίας, η οποία παρατηρείται σε όλες τις στήλες του πίνακα. Στην πρώτη στήλη αναφέρονται οι οδηγοί χρήσης και οι οδηγοί βοήθειας όπου και το κοινό στοιχείο είναι η ύπαρξη Frequently Asked Questions

(F.A.Q.) σε όλες σχεδόν τις βιβλιοθήκες. Επιπλέον, οι περισσότερες βιβλιοθήκες έχουν και ειδικούς οδηγούς χρήσης (tutorials). Αρκετές βιβλιοθήκες παρέχουν μαθήματα πληροφοριακής παιδείας, τα οποία διαθέτουν είτε ξεχωριστά είτε ενσωματωμένα σε πλατφόρμες e-learning. Εξαιρέση αποτελούν οι βιβλιοθήκες του ΕΑΠ και του FernUniversität που δε διαθέτουν στις ιστοσελίδες τους ολοκληρωμένα μαθήματα πληροφοριακής παιδείας. Στις επόμενες στήλες καταγράφονται οι βάσεις δεδομένων και οι ψηφιακές βιβλιοθήκες, που όπως είναι προφανές όλες οι βιβλιοθήκες προσφέρουν σε διαφορετικά βέβαια μεγέθη αναλόγως πάντα και των κοινοτήτων που εξυπηρετούν και σε συνδυασμό με τα θεματικά πεδία που διδάσκονται. Τέλος, στην τελευταία στήλη εμφανίζονται στοιχεία για την επικοινωνία κυρίως των φοιτητών με τις βιβλιοθήκες. Το κοινό στοιχείο βέβαια είναι η επικοινωνία με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Επιπλέον, υπάρχει η επικοινωνία μέσω chat για το Open University και το FernUniversität και τα Virtual Reference Desks που διαθέτουν το Universität Oberta de Catalunya και το Open Universiteit Nederland.

Ο ρόλος της βιβλιοθήκης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Η παρουσία της βιβλιοθήκης μέσα σε έναν εκπαιδευτικό οργανισμό, ενισχύει την αποτελεσματικότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης και συνεισφέρει στη μάθηση. Θα λέγαμε δηλαδή ότι η βιβλιοθήκη βοηθά τους ανθρώπους να μάθουν. Επιπλέον όμως η βιβλιοθήκη πρέπει να μάθει τους ανθρώπους πως να μαθαίνουν (learn how to learn) και έχει τους τρόπους και την εμπειρία για να το πραγματοποιήσει.

Οι βιβλιοθήκες διαδραματίζουν τρεις τουλάχιστον ρόλους στην εκπαίδευση και τη μάθηση. Πιο συγκεκριμένα έχουν πρακτικό, πολιτιστικό και κοινωνικό ρόλο (Marchionini & Maurer, 1995). Στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση οι βιβλιοθήκες μπορούν να έχουν πιο ενεργό και σημαντικό ρόλο σε σχέση με την παραδοσιακή εκπαίδευση και να παρέχουν εκτεταμένες υπηρεσίες, όπως υπηρεσίες εκμάθησης, επικοινωνίας, πρόσβασης και πληροφόρησης (Argentati, 2004).

Θα μπορούσαμε να διακρίνουμε δύο ορατούς και ταυτόχρονα βασικούς ρόλους για τη βιβλιοθήκη στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση:

1. την ανάπτυξη και διαχείριση ψηφιακού περιεχομένου και πηγών, και
2. την παροχή υπηρεσιών πληροφόρησης.

Το ψηφιακό περιεχόμενο αποκτά βαρύνουσα σημασία στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε αντιδιαστολή με τη συμβατική εκπαίδευση και παράλληλα οι εξ αποστάσεως χρήστες της βιβλιοθήκης πρέπει να έχουν στη διάθεσή τους τις ίδιες υπηρεσίες και επομένως τις ίδιες ευκαιρίες, όπως και οι παραδοσιακοί χρήστες. Είναι σημαντικό στην εκπαίδευση από απόσταση και ιδιαίτερα στη διαμόρφωση πολιτικής από τη βιβλιοθήκη να διατηρηθεί η φιλοσοφία των προσαρμοσμένων υπηρεσιών προς τον χρήστη, όπως συμβαίνει και για τη συμβατική εκπαίδευση και τους χρήστες εντός πανεπιστημίου. Οι ανάγκες των χρηστών είναι οι ίδιες και στις δυο περιπτώσεις και επομένως και οι παρεχόμενες υπηρεσίες πρέπει να είναι ισοδύναμες (ACRL, 2004).

Η βιβλιοθήκη πρέπει να μετατραπεί σε ένα ολοκληρωμένο περιβάλλον μάθησης από απόσταση (distance learning environment). Κατά μια πιο ευρεία έννοια που επισημαίνει η Austen (1998), η βιβλιοθήκη οφείλει να ολοκληρώνει τις

δραστηριότητες ενός σύγχρονου πανεπιστημίου, δηλαδή τη διδασκαλία, την έρευνα και τις υπηρεσίες προς την κοινότητα που καλύπτει. Για να έχει η ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη μια ολοκληρωμένη εμπλοκή με τις παραπάνω δραστηριότητες πρέπει να στραφεί από την κατοχή υλικού στην πρόσβαση (from ownership to access) και από την εκ των υστέρων συμμετοχή στην εκ των προτέρων ανάμειξη στην εκπαιδευτική διαδικασία (from re-active to pro-active involvement).

Συμπεράσματα

Με την προσπάθεια αποτύπωσης των ηλεκτρονικών υπηρεσιών που παρέχουν τα ανοικτά πανεπιστήμια και οι βιβλιοθήκες τους, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η εικόνα δεν είναι με σαφήνεια οριοθετημένη. Υπάρχουν ομοιότητες στις παρεχόμενες ηλεκτρονικές υπηρεσίες αλλά και σημαντικές διαφορές που οφείλονται σε ποικίλους τοπικούς παράγοντες και δεδομένα. Διαφαίνεται ότι το κάθε ανοικτό πανεπιστήμιο υιοθετεί τη δική του πολιτική ενώ η απουσία κεντρικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση ευνοεί και εντείνει την ήδη υπάρχουσα ανομοιομορφία. Απαιτείται προφανώς αρκετός καιρός ακόμα για να μπορούμε να μιλάμε για σύγκλιση υπηρεσιών και για συστηματοποίηση του πεδίου της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Ωστόσο, παρατηρείται ότι όλο και περισσότερο τα ανοικτά πανεπιστήμια της Ευρώπης επενδύουν στις νέες τεχνολογίες και επιχειρούν την ενσωμάτωσή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Με άλλα λόγια, διαπιστώνεται προοδευτική σύγκλιση στη χρήση νέων τεχνολογιών. Τέλος, οι βιβλιοθήκες των πανεπιστημίων προσπαθούν να προσαρμόσουν τις υπηρεσίες τους στα δεδομένα και τις ιδιαιτερότητες της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης έτσι ώστε να «συναντήσουν» τις ανάγκες των φοιτητών αλλά και των διδασκόντων με την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχουν οι ΤΠΕ.

Βιβλιογραφία

Argentati, C. (1999). "Library-University partnerships in distance learning". Paper presented at the 65th IFLA Council and General Conference. Bangkok, Thailand, August 20-28, 1999.
Retrieved on 18 Apr, 2005 from <http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/084-165e.htm>

Association of College and Research Libraries - ACRL (2004). "Guidelines for distance learning library services". American Library Association.
Retrieved on 18 Apr, 2005 from <http://www.ala.org/acrl/resjune02.html>

Austen, G. (1998). "What is my core business? The academic librarian as partner in the teaching and research process". Paper presented at the *International Conference on New Missions of Academic Libraries in the 21st Century*. Beijing, China, October 25-28, 1998.
Retrieved on 18 Apr, 2005 from <http://www.lib.pku.edu.cn/98conf/paper/a/GaynorAusten.htm>

Keegan, D. (2001). «Η ευρωπαϊκή πανεπιστημιακή εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην αυγή της τρίτης χιλιετίας», στο: *Απόψεις και προβληματισμοί για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση*. Αθήνα: Προπομπός, σσ. 15-31.

Marchionini, G. and Maurer, H. (1995). "The roles of Digital Libraries in Teaching and Learning". *Communications of ACM*, 38 (4), pp. 67-75.

Κόκκινος, Δ. (2005). «Πολιτικές παροχής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης από τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες στον ευρωπαϊκό χώρο». (*Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία*). Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Τμήμα Αρχαιονομίας-Βιβλιοθηκονομίας.

Μαρίνος-Κουρής, Δ. και Παναγιώτου, Ν. Μ. (2005). «Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση στην Ε.Ε.: Μία Σύντομη Συγκριτική Θεώρηση». *Ανοικτή Εκπαίδευση*, 1, σσ. 98-121.

ⁱ Οι πληροφορίες εμπεριέχονται σε σχετική μεταπτυχιακή εργασία, βλ. Κόκκινος, Δ. (2005).

ⁱⁱ Στοιχεία για το 2001.

ⁱⁱⁱ Στοιχεία για το ακαδημαϊκό έτος 2003-2004.

^{iv} Στοιχεία για το ακαδημαϊκό έτος 2002-2003.

^v Τα στοιχεία του πίνακα αντλήθηκαν από τις ιστοσελίδες των πανεπιστημίων και από σχετικό άρθρο, βλ. Keegan, D. (2001).